

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ЄС ДО РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Студінська Г. Я.
Студінський В. А.

Дослідження досвіду Європейського Союзу у вирішенні проблем слабого розвитку сільського господарства, як сенситивної галузі, та деполяризації соціально-економічних умов проживання мешканців у сільській місцевості має прикладне значення для імплементації цього досвіду в Україні, що визначає актуальність та новизну даного дослідження.

Об'єктом дослідження є інструменти державної інноваційної політики розвитку аграрного виробництва та сільських територій ЄС.

Предметом дослідження є досвід Європейського Союзу щодо підтримки розвитку сільського господарства, як сенситивної галузі, та посиленої підтримки розвитку окремих депресивних регіонів ЄС з метою зниження їх соціально-економічної деполяризації.

Мета даної роботи полягає в обґрунтуванні необхідності посилення державної політики та її інструментів для інноваційного розвитку аграрного виробництва та сільських територій в Україні на прикладі врегулювання відповідних питань у Європейському Союзі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості практичного застосування рекомендацій щодо визначення інструментів державної інноваційної політики розвитку аграрного виробництва та сільських територій в Україні.

Для досягнення мети були використані: системний аналіз еволюції вирішення питання спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу, що сприяло формуванню рекомендацій щодо визначення інноваційних інструментів державної політики розвитку аграрного виробництва та сільських територій в Україні; управлінський підхід - до посилення контрольної функції державного менеджменту в питаннях реалізації державних програм, що стосуються підтримки сільського господарства як сенситивної галузі та розвитку сільських територій.

Висновки. Розвиток сенситивних галузей в кожній країні має не тільки економічне значення, а й соціальне та політичне, оскільки мова йде про збереження робочих місць, споживчі можливості населення, генерацію ВВП та відрахування податків у місцеві та державний бюджет, зниження деполяризації економічного розвитку між окремими регіонами та верствами населення, а, отже, соціально-політичного спокою в державі. Багатогранність цього питання впливає на рішення урядів країн та міжнародних інтеграційних угруповань, зокрема ЄС, досвід якого є вельми корисним для дослідження та подальшої імплементації в Україні.

Відправним моментом ефективності Програми сталого розвитку АПК в Україні є комплексний підхід до вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності українського аграрного виробництва та нівелювання значних диспропорцій соціально-економічного розвитку сільських територій. Ці задачі є двома сторонами однієї проблеми, через ігнорування якої можна не тільки втратити велику кількість малих та середніх українських сіл, а й опинитися перед фактом продовольчої небезпеки, що загрожує і національній безпеці України.

Особливої уваги в процесі реалізації Програми сталого розвитку АПК в Україні потребує функція контролю, що має здійснюватися перманентно та якісно.

Ключові слова: сенситивна галузь, сільське господарство, деполяризація, аграрне виробництво, інноваційна політика, сільські території, Європейський Союз, спільна сільськогосподарська політика.

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE EU APPROACHES TO REGULATORY POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION AND RURAL AREAS

Studinska Galina
Studinski Volodymyr

The study of the experience of the European Union in solving the problems of the weak development of agriculture as a sensitive sector and the polarization of the socio-economic living conditions of residents in rural areas has an applied value for the implementation of this experience in Ukraine, which determines the relevance and novelty of this research.

The object of the research is the tools of the state innovation policy for the development of agricultural production and rural areas of the EU.

The subject of this study is the experience of the European Union in supporting the development of agriculture, as a sensitive industry, and increased support for the development of certain depressed regions of the EU in order to reduce their socio-economic depolarization

The purpose of this work is to justify the need to strengthen state policy and its tools for the innovative development of agricultural production and rural areas on the example of the settlement of relevant issues in the European Union.

The practical significance of the results lies in the possibility of practical application of the recommendations regarding the definition of instruments of the state innovation policy for the development of agricultural production and rural areas in Ukraine. To achieve the goal, the following were used: a systematic analysis of the evolution of solving the issue of the common agricultural policy of the European Union, which contributed to the formation of recommendations for the definition of innovative tools of state policy for the development of agricultural production and rural areas in Ukraine; management approach - to strengthen the control function of state management in the implementation of state programs related to the support of agriculture as a sensitive industry and the development of rural areas.

Conclusions. The development of sensitive industries in each country has not only economic, but also social and political significance, since it is about preserving jobs, consumer opportunities of the population, generating GDP and deducting taxes to the local and state budget, reducing the depolarization of economic growth between individual regions and strata population, and, therefore, socio-political peace in the state. The multifacetedness of this issue affects the decisions of the governments of countries and international integration groups, in particular the EU, whose experience is very useful for research and further implementation in Ukraine.

The starting point for the effectiveness of the Program for the Sustainable Development of the Agricultural Industry in Ukraine is a comprehensive approach to solving the problems of increasing the competitiveness of Ukrainian agricultural production and leveling significant disparities in the socio-economic development of rural areas. These tasks are two sides of the same problem, due to the neglect of which it is possible not only to lose a large number of small and medium-sized Ukrainian villages, but also to face the fact of food insecurity, which threatens the national security of Ukraine.

Special attention in the process of implementation of the Program for the Sustainable Development of the Agricultural Industry in Ukraine is needed by the control function, which must be carried out permanently and qualitatively.

Key words: sensitive industry, agriculture, depolarization, agricultural production, innovation policy, rural areas, European Union, common agricultural policy.

JEL Classification: O18, O33, Q13, F14, F29.

Вступ. Розвиток чутливих галузей в кожній країні має не тільки економічне значення, а й соціальне та політичне, оскільки мова йде про збереження робочих місць, споживчі можливості населення, генерацію ВВП та відрахування податків у місцеві та державний бюджет, зниження деполітизації економічного розвитку між окремими регіонами та верствами населення, а, отже, соціально-політичного спокою в державі. Багатогранність цього питання впливає на рішення урядів країн та міжнародних інтеграційних угруповань, серед яких Європейський Союз відіграє лідируючу роль.

Європейський Союз є економічним та політичним міжнародним об'єднанням, що станом на 2023 рік включає 27 країн після виходу з нього Великої Британії. За загальним номінальним ВВП Європейського Союзу в 2022 році займав третє місце в світі із показником 16,64 трлн дол. після США – 25,46 трлн дол. та Китаю – 17,95 трлн дол. При цьому ВВП на душу населення в ЄС становило в 2022 році – 37 112 дол./людину, в США – 76 389 дол./людину, в Китаї – 12 450 дол./людину. Це доводить ефективність соціально-економічної політики ЄС та має слугувати позитивним прикладом для пошуку рішень у відповідних

питаннях в Україні. Питання якості життя населення, його соціально-економічних умов завжди головувало в політиці Європейського Союзу та реалізовувалось через прийняття відповідних векторів розвитку, формування певної структури видатків спільного бюджету Європейського Союзу, а також через суттєву підтримку розвитку чутливих галузей в країнах-членах ЄС.

Структура управління, що сформована з семи основних керівних органів ЄС: Європейська комісія (ЄК), Європейський парламент (ЄП), Європейська рада міністрів (ЄРМ), Рада Європейського Союзу (РЄС), Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Європейський суд аудиторів, а також розподіл функціональних обов'язків між ними, передбачає чітку процедуру формування спільного бюджету ЄС, згідно якої бюджетні повноваження розподілені між ЄК, ЄРМ та ЄП. *Перша інституція (ЄК) готує проект бюджету, друга та третя інституції (ЄРМ та ЄП) – формують структуру витрат спільного бюджету.* ЄП затверджує або відхиляє підготовлений проект. Узгоджений ЄП бюджет підписується президентом ЄП.

ЄС переглядає свої стратегічні і тактичні орієнтири подальшого розвитку залежно від поточної економічної ситуації, контроль за якою знаходиться у компетенції ЄК. Стратегічним, зокрема, є документ «Agenda-2000», де в 1999 році були визначені пріоритетні напрямки розвитку ЄС на найближчі 7 років, а також визначені напрямки підтримки чотирьох «чутливих» (sensitive – чутливих) галузей європейської економіки: сільського господарства, металургійної промисловості, текстильної індустрії і рибальства. В цьому ж документі окреслені депресивні регіони ЄС, що потребують посиленої підтримки та додаткового фінансування.

Спільна сільськогосподарська політика Європейського Союзу вважається одною з важливіших та витратних сфер діяльності ЄС. Тільки після врегулювання гострих внутрішніх питань ЄС щодо регіональних та галузевих диспропорцій, спільний бюджет ЄС 2018 року був переорієнтований на вирішення зовнішніх викликів.

Об'єктом дослідження є інструменти державної інноваційної політики розвитку аграрного виробництва та сільських територій ЄС.

Предметом дослідження є досвід Європейського Союзу щодо підтримки розвитку сільського господарства, як чутливої галузі, та посиленої підтримки розвитку окремих депресивних регіонів ЄС з метою зниження їх соціально-економічної деполаризації.

Мета даної роботи полягає в обґрунтуванні необхідності посилення державної політики та її інструментів для інноваційного розвитку аграрного виробництва та сільських територій в Україні на прикладі врегулювання відповідних питань у Європейському Союзі.

Проблеми розвитку сільського господарства в Україні привертають увагу вітчизняних науковців та інституцій, оскільки сфера аграрного виробництва займає одне з провідних місць у економіці України. Одним з останніх досліджень (на березень 2023 року) є прогноз обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, який представлено науковцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» – Лупенко Ю. О., Нечипоренко О. М., Грищенко О. Ю., Волосюк Ю. В. [1]. Особливо важливими ці питання стали під час російсько-української війни. Саме тому, до цієї теми звернулись науковці ННЦ «ІАЕ» Малік М. Й., Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., що надали теоретико-аналітичну оцінку засад формування, тенденцій розвитку та функціонування форм організації господарської діяльності на селі на основі кооперації та інтеграції в умовах воєнного стану з окресленням перспективи післявоєнної відбудови аграрної економіки [2].

Головачко, В., Ліба, Н., Вибер, Е. у 2021 р. здійснили аналіз можливостей розвитку сільського господарства в Україні через дослідження бар'єрів, які спричиняють уповільнення розвитку сільського господарства, на які варто звернути увагу, щоб дати поштовх для кращого функціонування агропромисловості в Україні [3].

Чуб А. В. звертає увагу на формування організаційно-економічного механізму розвитку сільського господарства України та доходить до висновку, що в Україні в останні десятиліття швидкими темпами нарощується виробництво зернових та зернобобових культур, а також соняшнику [4].

Оцінку поточний стану ефективності аграрного бізнесу в Україні з позицій змісту та імперативів концепції сталого розвитку, яка набуває виключної пріоритетності у світовій практиці розвитку сільського господарства та сільських територій здійснили Крюкова О. І. та Ступаненко С. В. [5]. Останнє дослідження цілком відповідає першому принципу сталого розвитку сільського господарства, що сформульований FAO (продовольчою та с/г міжнародною організацією під патронатом ООН): підвищення ефективності використання ресурсів.

Не менш актуальними для України залишаються й інші принципи сталого розвитку FAO: збереження, захист та покращення біоресурсів; захист сільських територій та покращення рівня якості життя сільського населення; підвищення стійкості людей, громад та екосистем; відповідальний та ефективний механізм управління, як умова забезпечення сталого розвитку сільського господарства і сільських територій [6].

Грунтовне наукове дослідження сталого розвитку для сільського господарства здійснив Пінчук О. А. [7]. Науковець цілком логічно визначив задачу сталого розвитку сільського господарства України важливою не тільки для забезпечення продовольчої безпеки, а й також для національної безпеки в цілому, оскільки рівень розвитку сільського господарства впливає на кількість зайнятих на сільських територіях.

Питання ефективного розвитку сільського господарства України було і залишається вельми актуальним, особливо гострим воно постало під час повномасштабної російсько-української, коли РФ закрила шляхи для експорту українського зерна, що спричинило продовольчу світову кризу [8].

Основні проблеми розвитку сільського господарства та державна політика щодо нього проаналізовані в умовах російсько-української повномасштабної війни у [9].

Сільське господарство належить до первинного сектора економіки разом із лісовим господарством, рибальством та видобутком природних копалин, що визначає найнижчий рівень доданої вартості, що формується в цьому секторі. Саме ця фундаментальна причина стоїть за необхідністю у державній допомозі, оскільки мова йде про екологічну та продовольчу безпеку, з яких формується національна безпека держави. Виключень у вирішенні цієї взаємозалежності не може бути, отже кожна країна шукає власні шляхи захисту та підтримки сільськогосподарського виробника прямими чи прихованими методами.

Спільна сільськогосподарська політика Європейського Союзу (ССП) – це цільова програма підтримки сектору сільського господарства, особливо фермерів, які представляють малий і середній бізнес у ЄС. Головні завдання ССП – забезпечити фермерам прийнятний рівень життя, а споживачам – якісні харчові продукти за справедливими цінами, зокрема шляхом організації спільного ринку сільгосппродукції та застосування принципів єдиних цін, фінансової солідарності та переваги спільноти. Частка витрат на ССП із загального бюджету ЄС довгий час складала 40% [10]. Очевидно, що така програма була прийнята у ЄС відповідно до проблем, що існували на той час у країнах-членах ЄС. В подальшому разом із поступовим врегулюванням згаданих проблем структура бюджету ЄС почала змінюватися, витрати на ССП – скорочуватися, зокрема за результатами 2018 року питома вага витрат на ССП складала 37,7%.

На 2003 рік, що передував найбільшому розширенню ЄС, коли приєдналися 10 країн (Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, а також Словенія), бюджет Спільноти був визначений у розмірі 97,5 млрд євро. Близько половини бюджетних коштів було витрачено на виконання завдань спільної сільськогосподарської політики ЄС.

«Порядок денний 2000» (Agenda 2000) був задуманий на Мадридській ЄР в грудні 1995 року, а ухвалений главами держав та урядів у 1999 році в Берліні. Основними цілями ЄС в контексті об'єкту дослідження стали наступні:

1. Сприяння розвитку та реструктуризації регіонів, що мають відставання;
2. Підтримка регіонів зі структурними проблемами у сфері соціально-економічних перетворень і сільського господарства;
3. Модернізація політики у галузі освіти, професійно-технічної підготовки та зайнятості і відповідних систем [11].

Основні положення реформування ССП, що були закладені в «Порядок денний 2000», передбачали обмеження витрат і концентрацію уваги на безпеці харчових продуктів, розвитку села та збереження якості навколишнього природного середовища. Важливим інструментом інноваційної політики розвитку аграрного виробництва та сільських територій стала заміна дотацій на виробництво сільськогосподарської продукції на прямі виплати фермерам, як форму допомоги і засіб мотивації сільськогосподарських виробників дотримуватись встановлених харчових та екологічних норм.

Реалізація перелічених програмних цілей, які фінансувались країнами-учасницями ЄС в межах 0,5% щорічного ВВП здійснювалось через структурні фонди ЄС:

1. Європейський Фонд регіонального розвитку;
2. Європейський Соціальний Фонд;
3. Фінансовий механізм розвитку рибальства;
4. Європейський Фонд з управління та надання гарантій для сільсько-господарського виробництва.

Кошти цих Фондів пропорційно розподіляються між учасниками. Ще один Фонд – Згуртування (Солідарності) фінансував проекти тільки 4 країн-учасниць ЄС (Ірландія, Іспанія, Греція, Португалія), бо ці країни мали найнижчі макроекономічні показники розвитку. Таким чином, ЄС не тільки встановив диспропорцію у розвитку між країнами-учасницями ЄС, а й здійснив оцінку цієї диспропорції, розробив інноваційний механізм розвитку аграрного виробництва та сільських територій ЄС, сформував необхідний бюджет для вирішення поставлених цілей та перманентно контролював досягнення результатів з метою корегування обсягу необхідних ресурсів. Враховуючи розширення ЄС у 2004 році до групи реципієнтів приєдналось десять країн, що також потребували допомоги у вирівнюванні соціально-економічних диспропорцій у сільській місцевості.

Сільське господарство має дуальну природу по відношенню до сталого розвитку, тобто може розглядатися як об'єкт сталого розвитку, так як і інструмент досягнення сталого суспільного розвитку [7, с. 46]. Саме тому, сільське господарство відноситься до сенситивних галузей, що потребують підтримки з боку держави. На рис. 1 наведено алгоритм імплементації Програми сталого розвитку АПК в Україні, з якого видно, що відправним моментом її ефективності є комплексний підхід до вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності українського аграрного виробництва та нівелювання значних диспропорцій соціально-економічного розвитку сільських територій.

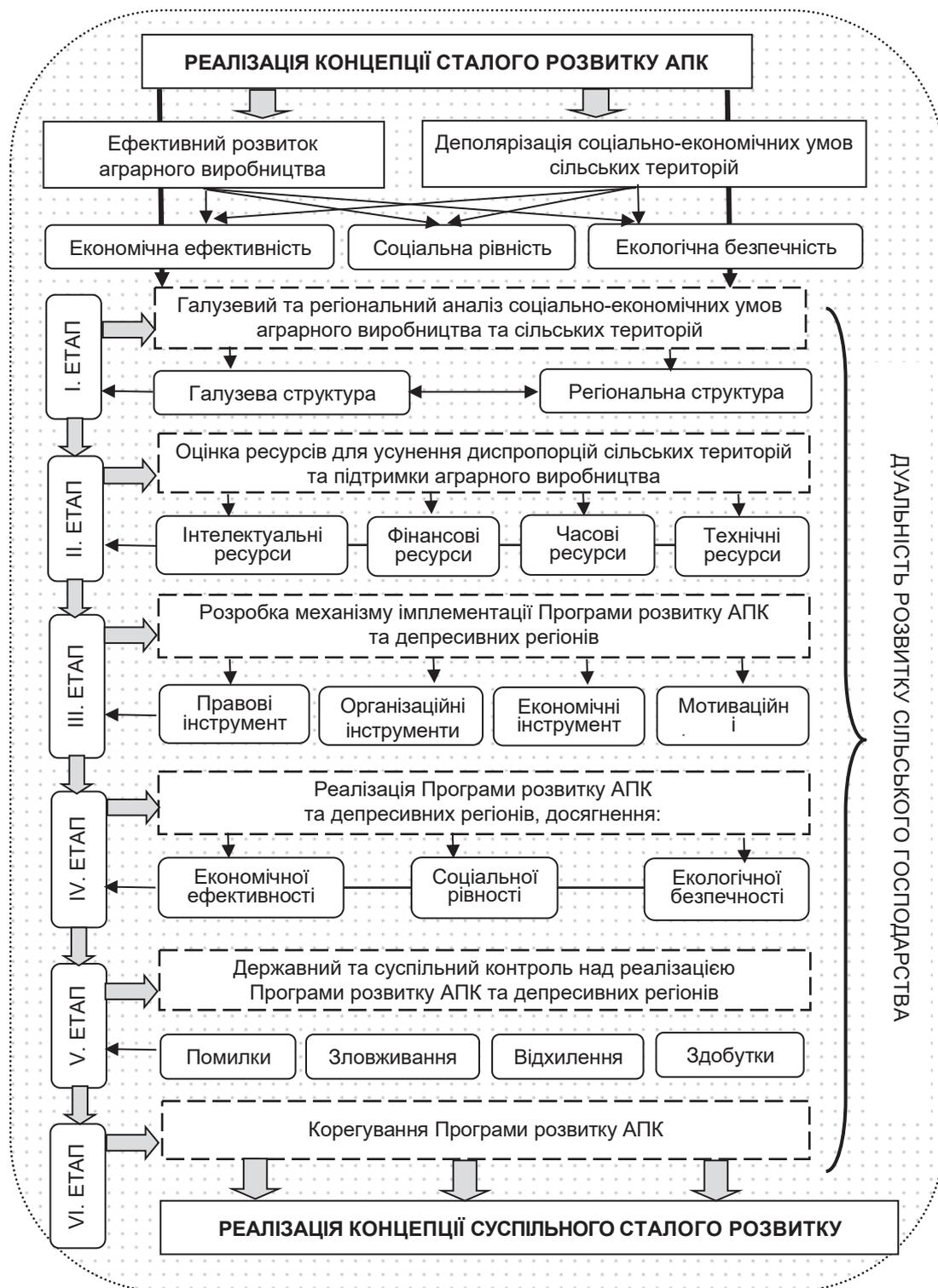

Рисунок 1 – Алгоритм імплементації Програми сталого розвитку АПК

Джерело: складено авторами

Ці задачі є двома сторонами однієї проблеми, через ігнорування якої можна не тільки втратити велику кількість малих та середніх українських сіл, а й опинитися перед фактом продовольчої небезпеки, що загрожуватиме національній безпеці України.

Алгоритм імплементації Програми сталого розвитку АПК в Україні передбачає поетапну (6 етапів) її реалізацію, що відповідає послідовності відповідних дій ЄС у спільній сільськогосподарській програмі (ССП). На кожному етапі мають бути отримані певні результати, зокрема, на 1-му етапі необхідно здійснити галузевий та регіональний аналіз аграрних виробників, результатом якого будуть наступні дані:

- Кількість виробників аграрної продукції;
- Площа земельної ділянки та її характеристика кожного виробника;
- Галузева спеціалізація виробника (тваринництво – по видах, рослинництво – в розрізі культур);
- Обсяги виробництва кожної культури чи виду, бажано в динаміці за останні 3-5 років, щоб була можливість прогнозувати їх діяльність;
- Технічний стан аграрної техніки (ступінь зносу, фізичний стан через військові дії тощо) та поточні потреби в новій техніці;
- Доступ до кредитних ресурсів;
- Рівень освіти виробника та необхідність у підвищення його кваліфікації;
- Енергоефективність виробництва (обсяги та види поливно-енергетичних ресурсів господарства);
- Використання зеленої енергії у аграрному виробництві, її обсяги;

На цьому етапі необхідно проаналізувати соціально-економічні умови сільських територій через збір наступних даних (паспортизація місцевості):

- Кількість мешканців, їх демографічна характеристика;
- Характеристика місцевої інфраструктури (дороги, вода, газ, дощова каналізація, електроенергія);
- Наявність освітніх, культурних, медичних закладів або умови діставання до них;
- Перелік закладів торгівлі та громадського харчування;
- Наявність культурних та історичних пам'яток, музеїв;
- Місцеві, регіональні традиції, ярмарки, свята тощо;
- Можливості щодо розвитку туризму, в т.ч. зеленого туризму.

Систематизація отриманих даних дозволить сформулювати висновки та перейти до другого етапу – оцінки ресурсів для усунення диспропорцій сільських територій та підтримки аграрного виробництва, результатом якого стане інформація щодо необхідних ресурсів (економічних/фінансових, інтелектуальних, часових та технічних) для реалізації Програми сталого розвитку АПК. Отримання цієї інформації необхідне для розуміння терміну та складності впровадження переліку всіх заходів в майбутньому.

Отримання сукупності результатів 2-го етапу – розуміння обсягу необхідних ресурсів дозволить сформувати механізм імплементації через розробку правових, економічних, організаційних та мотиваційних інструментів, які мають забезпечити підтримку реалізації запланованих заходів (3 етап). Європейський Союз має великий досвід щодо розробки та впровадження цих інструментів, що диференціюються в залежності від складності, рівня соціально-економічних умов розвитку регіону та аграрного виробництва в ньому.

Четвертий етап – це власне реалізація Програми сталого розвитку АПК, закінчення якого відбудеться досягненням підвищення економічної ефективності аграрного виробництва; бажаним покращенням соціально-економічних умов проживання сільського населення, що має вплинути на демографічну ситуацію та знизити урбанізаційні процеси; поліпшенням екологічних умов проживання та опануванням європейських стандартів якості сільськогосподарської продукції.

Враховуючи великі прогалини в державному менеджменті, особливого значення набуває 5-ий етап імплементації Програми сталого розвитку АПК – державний та суспільний контроль, результатом здійснення якого мають бути визначені помилки у плануванні та реалізації, зафіксовані та зупинені зловживання, відхилення від встановлених нормативів та стандартів, а також знайдені резерви та встановлені здобутки від впровадження Програми.

На останньому, 6-му етапі імплементації Програми сталого розвитку АПК має здійснюватися корегування задач, ресурсів та результатів. Як видно з рис. 1, реалізація Програми сталого розвитку, впливає на загальний суспільний сталий розвиток національної економіки, тобто відіграє роль інструменту, підтверджуючи думку про дуальність характеру сільського господарства.

Висновки. Розвиток сенситивних галузей в кожній країні має не тільки економічне значення, а й соціальне та політичне, оскільки мова йде про збереження робочих місць, споживчі можливості населення, генерацію ВВП та відрахування податків у місцеві та державний бюджет, зниження деполаризації економічного розвитку між окремими регіонами та верствами населення, а, отже, соціально-політичного спокою в державі. Багатогранність цього питання впливає на рішення урядів країн та міжнародних інтеграційних угруповань, зокрема Європейський Союз, досвід якого є вельми корисним для дослідження. Спільна сільськогосподарська політика ЄС, як цільова програма підтримки сектору

сільського господарства, особливо фермерів, які представляють малий і середній бізнес у ЄС реалізується через важливі завдання – забезпечити фермерам прийнятний рівень життя, а споживачам – якісні харчові продукти за справедливими цінами, зокрема шляхом організації спільного ринку сільськогосподарської та застосування принципів єдиних цін, фінансової солідарності та переваги спільноти.

Відправним моментом ефективності Програми сталого розвитку АПК в Україні є комплексний підхід до вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності українського аграрного виробництва та нівелювання значних диспропорцій соціально-економічного розвитку сільських територій. Ці задачі є двома сторонами однієї проблеми, через ігнорування якої можна не тільки втратити велику кількість малих та середніх українських сіл, а й опинитися перед фактом продовольчої небезпеки, що загрожує і національній безпеці України.

Особливої уваги в процесі реалізації Програми сталого розвитку АПК в Україні потребує контроль, що має здійснюватися перманентно та якісно.

Список використаних джерел:

11. Розвиток сільськогосподарської кооперації в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови аграрної економіки: монографія / [М. Й. Малік, Ю. О. Лупенко, О. Г. Шпикуляк та ін.]; за редакцією М. Й. Маліка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. 194 с.
2. Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2023 році (березень 2023 року) / [Лупенко Ю. О., Нечипоренко О. М., Грищенко О. Ю., Волосяк Ю. В.]; за ред. Ю. О. Лупенка, О. М. Нечипоренка. К.: ННЦ «ІАЕ», 2023. 18 с.
3. Головачко, В., Ліба, Н., & Вибер, Е. (2021). Аналіз можливості розвитку сільського господарства в Україні. *Економіка та суспільство*, 27. 27-45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-45>
4. Чуб, А. В. (2022). Сучасні аспекти формування організаційно-економічного механізму розвитку сільського господарства України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 3. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-04-02>
5. Крюкова О. І., Ступаненко С. В. (2022). Ефективність вітчизняного агробізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. *Агросвіт*, 9. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9—10.3>
6. Ukraine and FAO sustainable food systems for food security and nutrition. URL: <https://www.fao.org/about/en/>
7. Пінчук А. О. (2020). Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України: автореф. дис. ... докт. економ наук: 08.00.03. Чернігів. 36 с.
8. Студінська Г. Я. Принципи сталого розвитку АПК в забезпеченні продовольчої та екологічної безпеки держави. Колективна монографія «Сталий розвиток – XXI століття (наукові читання імені Ігоря Недіна)». URL: <http://surl.li/lhwxr>
9. Студінська Г. Я., Просов В. М. (2022). Стратегічні підходи до функціонування АПК в умовах російсько-української війни. *Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць*, 9 (256). 9-15. К.: ДНДІІМЕ.
10. Витрати ЄС на підтримку сільського господарства скорочуються. URL: <http://surl.li/lhpmn>
11. Порядок денний 2000: для міцнішого та ширшого Союзу. URL: <http://surl.li/lhxob>

References

1. Rozvytok sil's'kohospodars'koyi kooperatsiyi v umovakh voyennoho stanu ta pislyavoyennoyi vidbudovy ahrarnoyi ekonomiky [Development of agricultural cooperation in the conditions of martial law and post-war reconstruction of the agrarian economy]: monohrafiya / [M. Y. Malik, Yu. O. Lupenko, O. H. Shpykulyak ta in.]; za redaktsiyeyu M. Y. Malika. Kyiv: NNTS «ІАЕ», 2023. 194 p.
2. Prohnoz vyrobnytstva sil's'kohospodars'koyi produktsiyi v Ukrayini u 2023 rotsi [Forecast of production of agricultural products in Ukraine in 2023] (berezen' 2023 roku) / [Lupenko Yu. O., Netchyporenko O. M., Hryshchenko O. Yu., Volosyuk Yu. V.]; za red. Yu. O. Lupenka, O. M. Netchyporenka. K.: NNTS «ІАЕ», 2023. 18 p.
3. Holovachko, V., Liba, N., & Vyber, E. (2021). Analiz mozhlyvosti rozvytku sil's'koho hospodarstva v Ukrayini [Analysis of the possibility of development of agriculture in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, 27. 27-45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-45>
4. Chub, A. V. (2022). Suchasni aspekty formuvannya orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrayiny [Modern aspects of the formation of the organizational and economic mechanism of the development of agriculture in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsiy. Seriya: ekonomika ta upravlinnya*, 3. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-04-02>
5. Kryukova, I. and Stepanenko, S. (2022), "Efficiency of domestic agrobusiness in prisms of priorities of sustainable development", *Agrosvit*, vol. 9-10, pp. 3–12. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.9-10.3
6. Ukraine and FAO sustainable food systems for food security and nutrition. URL: <https://www.fao.org/about/en/>

7. Pinchuk A. O. (2020). Stratehiya zabezpechennya staloho rozvytku sil's'koho hospodarstva v umovakh didzhitalizatsiyi ekonomiky Ukrainy [The strategy of ensuring the sustainable development of agriculture in the conditions of digitization of the economy of Ukraine]: avtoref. dys. ... dokt. ekonom nauk: 08.00.03. Chernihiv, 36 p.

8. Studins'ka H. Ya. Pryntsypy staloho rozvytku APK v zabezpechenni prodovol'choyi ta ekolohichnoyi bezpeky derzhavy [Principles of sustainable development of agricultural industry in ensuring food and environmental security of the state]. Kolektyvna monohrafiya «Stalyy rozvytok – KHKHI stolittya (naukovi chytannya imeni Ihorya Nedina). URL: <http://surl.li/lhwxr>

9. Studins'ka H. Ya. and Prosov V. M. (2022). Stratehichni pidkhody do funktsionuvannya APK v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny [Strategic approaches to the functioning of the agricultural industry in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini : Zbirnyk naukovykh prats'*, 9 (256). 9-15. K. : DNDIIME.

10. Vytraty YES na pidtrymku sil's'koho hospodarstva skorochuyut'sya [EU spending on agricultural support is being reduced]. URL: <http://surl.li/lhpmn>

11. Poryadok dennyy 2000: dlya mitsnishoho ta shyrshoho Soyuzu [Agenda 2000: for a stronger and broader Union]. URL: <http://surl.li/lhxob>

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Студінська Галина Яківна,

доктор економічних наук, Старший науковий співробітник

ННЦ «Інститут аграрної економіки», Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-4713-4957>

e-mail: Studinska.galina@gmail.com

Студінський Володимир Аркадійович,

кандидат економічних наук, доктор історичних наук,

виконавчий директор Науково-дослідного навчального центру «ПринцепС»,

а/с 123, м. Київ, 03191, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-6300-7179>

e-mail: studzinskiw@bigmir.net

DATA ABOUT THE AUTHORS

Studinska Galina,

Doctor of Economic Sciences

Senior researcher of the Institute of Agrarian Economics

of the NSC «Institute of Agricultural Economics», Kyiv, Ukraine

e-mail: studinska.galina@gmail.com

Studinski Volodymyr,

Ph.D. in Economical Science, D. in Historical Science,

Executive Director of the PrincepS Research and Training Center

Box 123, Kiev, 03191, Ukraine

e-mail: studzinskiw@bigmir.net